

BANSKÁ BYSTRICA, 08.01.2025

Tkané z prírody

Spracúvanie textilných vlákien patrí medzi základné druhy ľudovej výroby. Výroba tkanín, rozmanitých textílií a ich mnohoraká úprava patrili k činnostiam, ktoré slúžili k základným potrebám človeka. Ochrana tela pred zimou a vplyvmi podnebia bola v našich zemepisných podmienkach nevyhnutnosťou. Začiatok roka bude preto patriť v Thurzovom dome novej výstave s názvom Tkané z prírody. Tá priblíži návštevníkom atraktívnu formou postupnosť ručného spracovania ľanu a konopy ako základných materiálov slovenskej textilnej výroby.

Stredoslovenské múzeum – kultúrna inštitúcia Banskobystrického samosprávneho kraja, pripravila v úvode roka 2025 v Thurzovom dome novú výstavu Tkané z prírody. Výstava zaujímavým spôsobom priblíži ručné spracovanie týchto plodín, ako aj ich aktuálny význam a potenciál. Práve využívanie prírodných materiálov, ako ekologickej alternatívy je cestou proti čoraz viac využívaným syntetickým vláknam, ktoré zaťažujú planétu. Výstava privíta svojich návštevníkov 23. januára 2025 o 16:00 hod. vernisážou.

„Základným a prevažujúcim materiálom slovenskej textilnej výroby bol domáci materiál – ľan, konope a vlna. Tento materiál sa používal zväčša v prírodných farbách, bielený i nebielený, málokedy farbený prírodnými farbivami. Ako potvrdzujú doterajšie výskumy, postup výroby domácich textilných vlákien je takmer rovnaký na celom území Slovenska. Odchýlky sú len v terminológii, prípadne v detailoch a vonkajšej úprave jednotlivých nástrojov. Prostredníctvom zbierkových predmetov chceme na výstave priblížiť spracovanie ľanu a konope od zasiatia rastlín až po hotové výrobky. Prezentované budú tiež tradičné textílie, ktoré sa vyrábali z ľanového a konopného plátna – hospodárske textílie, bytové textílie a osobné textílie, ale aj tvorba súčasných módných dizajnérov, ktorí vo svojej tvorbe využívajú ľanové a konopné plátno“, informuje kurátorka výstavy Jana Koltonová.

S pestovaním ľanu sa na našom území spájali aj pranostiky. Svätá Žofia ľan vysieva, preto 15. máj považovali predkovia za najvhodnejší dátum siatie ľanu. V tento deň sa varili aj čo najdlhšie rezance, aby aj ľan narástol dlhý. Nesmelo sa siať, keď boli „prázdné dni“ t. j. keď mesiac ubúdala. Inak by bola zlá úroda. Jestvoval aj taký zvyk, že v zime na Tri krále sa ženy museli voziť na sánkach, ktoré ťahali kone po celej dedine, aby im narástlo dlhé konope a ľan.

Ako sa spracúva ľan?

Postup ručného spracovania ľanu a konope je podobný. Celý proces trvá niekoľko dní.

„Pri spracovaní ľanu sa v minulosti v prvých krokoch častejšie používal železný hrebeň, ktorý bol upevnený na drevenej lavici a cez ktorý sa stonky ťahali za účelom uvoľnenia toboliek so semenami. Tobolky padali

na pripravenú plachtu. Vytrhané stonky ľanu alebo konope sa následne prestierali na pokosené lúky za účelom rosenia. Tieto stonky sa sušili po dobu 14 dní. Po vysušení sa pozbierali a poviažali do menších snopkov, ktoré sa následne močili. Močenie trvalo ďalších 14 dní v závislosti od teploty vody. Následne sa ľan (konope) trepalo. Trepaním sa odstraňuje vrchný obal stebľa, vo vnútri ktorého sa nachádza ľanové vlákno, ktoré sa ďalej upravovalo česaním. Výsledkom česania bola kúdeľ, tá sa spracovala pradením do jednej nitky“, opisuje postup Jana Koltonová.

Kolovrat či vreteno ?

S pradením ľanu sa začalo hneď v jeseni. Dievčatá sa už v mladom veku priúčali tomuto domácemu remeslu a začínali už ako 14 – 15 ročné. Najčastejšie sa priadlo na vreteno. Aj keď sa pri pradení kolovratom upriadlo viacej vlákna, bolo menej kvalitné. Opačne na vreteno sa priadlo pomalšie, ale vlákno bolo podstatne kvalitnejšie. Praslice, vretená a kolovraty boli rôzne. Dievčatá mali krajšie, ozdobnejšie, staršie ženy zasa jednoduchšie a bez ozdôb. Aj tieto tradičné ľudové nástroje budú súčasťou výstavy, ktorá ilustruje bohatstvo slovenského textilného dedičstva.

Súčasnú spracovanie ľanu a konopy bude zastúpené výrobkami súčasných módných tvorcov – Márie Štranekovej a Martina Hrču. Na výstave budú prezentované aj inovatívne nástroje na spracovanie ľanu od Vladimíry Maťaše. Súčasťou výstavy budú aj komentované prehliadky (posledný víkend v mesiaci) s kurátorkou výstavy, ale aj workshopy zamerané na techniku spracovania ľanu a žihľavy.

Krásu a potenciál prírodných materiálov, ktoré sú súčasťou textilnej histórie Slovenska budete môcť objavovať v Thurzovom dome do 4.mája 2025. Výstavu z finančných zdrojov podporilo Občianske združenie Stredoslovenského múzea.

Mgr. Dana Kurtíková

PR manažér Stredoslovenského múzea

email: kurtikova@ssmuzeum.sk

mobil: +421 911 055 330

tel.: +421 484 125 897